

Nr 3 2015 • maj - juni

pris 90 kronor

É Romani Glinda

Den romska spegeln

EU-migranterna
blir allt fler

5 Folk festival har inlett
sommarens festiviteter

Den romska ledaren

Märkligt är det. Juni är nästan förbi och ändå har inte sommaren börjat. Den längsta våren i mannaminne bara fortsätter och fortsätter.

Romerna som bor i sina läger runt om i landet blir bara fler och fler, trots att inkomsterna blir allt sämre och trakasserierna bara öka i omfattning och blir allt grövre. Misären lyser oss svenskar i ansiktet och det blir allt svårare att blunda. Kanske är det därför som så många med ångest nu istället har börjat attackera dessa människor.

Avhysningarna av romer och rivningarna av deras läger bara ökar just nu i en allt snabbare takt. De kostar miljoner och, som det visar sig, är totalt utan verkan. Inom några veckor är lägret tillbaka. Nyligen gjorde regeringen ett utspel i en presskonferens. Det handlade främst om romer på våra gator men den nya regeringen verkar inte känna till att det finns romsk media. Vi fick ingen inbjudan. Man hade bland annat förslag på att skynda på avhysningarna av besökande migranter från de platser där de inte har tillstånd att övernatta, något som Thomas Hammarberg, ordförande i kommissionen mot antiziganism, inte tycker är rätt väg att gå. "Migranterna vill självfallet inte sova under broar eller i parker. Men de upprepade avhysningarna är ingen lösning, de är dessutom orimligt kostsamma." skriver han på kommissionens hemsida.

Ingen ska behöva tiggas säger regeringen som nu börjat samarbeta med Rumänien i frågan. I början av juni skrevs ett avtal om välfärdsuppbbyggnad. En arbetsgrupp ska träffas efter sommaren. Den nationella samordnaren har etablerat ett nätverk bland frivilligorganisationerna. Det ligger lite i tiden att allt mer ska göras av frivilligorganisationerna. Får de mer pengar?

Rumänien har till sitt förfogande ett strukturfondsbidrag på 31 miljarder euro under sju år. Av dem är en stor del sociala medel. Ansvarige vice ministern för EU-fonder, Ciprian

Necula, är själv rom och ska styra EU:s medel mot utsatta grupper i samhället. Min erfarenhet av romska politiker i Östeuropa är inte av det bästa slaget, men jag hoppas innerligen att denne man har en stark integritet och en kritisk hållning till den politik som har förts av den rumänska regeringen hittills när det gäller de egna romerna och att makten inte förändrar honom.

Under presskonferensen talade även justitieminister Morgan Johansson om stopp för exploatering av utsatta personer och stopp för olagliga bosättningar på privat eller allmän mark. Det finns idag cirka 300 romska bosättningar runt om i landet.

Det är både fel med olagliga läger och att de rivs och människor tvingas på flykt. Det måste finnas lösningar som tillgodoser bägge dessa aspekter. Hur vet jag inte, men jag är övertygad om att det går.

Problematiken med polisens alla olagliga register bara fortsätter. Nu har Datainspektionen kommit fram till att Södertörnspolisens så kallade kvinnoregister är helt olagligt. Regeringen har beslutat att polisen måste vidta åtgärder för att se till att personuppgifter hanteras på rätt sätt. Vad ska man säga? På en rad punkter riktar Datainspektionen skarp kritik mot Södertörnspolisens register över kvinnor som utsatts för våld i nära relation och man beordrar polisen att omgående sluta använda registret. Hur många fler register finns det? Det som registren pekar på är en kultur inom polisen som luktar unket. Översitteri, manligt flås och diskriminering måste bort från polisen.

Regnet och den svala polarluften vägrar ge vika. Den 6 juni startade 5 Folk Festival under nationaldagsfirandet i Hässelby i Hesselby slottspark med mycket musik och ett tält för alla de som ville veta mer om de fem nationella minoriteterna.

God sommar önskar Fred Taikon

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon:

+46 (0)8-779 40 31
+46 (0)70-712 39 91

E-mail: info@romaniglinda.se

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare

och chefredaktör: Fred Taikon

Redaktion:

Rosario Ali, Bengt O Björklund,
Veronika Portik, Mia Taikon och Gertrude Nilsson Björklund

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten: mia@romaniglinda.se

Vår bidragsgivare

Statens Kulturråd

Tryck: Carlshamns tryckeri

ISSN 1651-3258

Missa inte!

Romsk Khamorofestival i Prag med dans och musik.

Same same but different under 5 Folk Festival.

Ett nytt nummer av Folk är folk har kommit ut!! Här står författaren Gunilla Lundgren med en av försäljarna.

Denna vackra dam är Forum för levande historias nya intendent.

I detta nummer kan du läsa om

DEBATT

4 Hans Caldaras skriver om hemlösa romers utsatta situation.

ÉRG TAR EN LATTE MED

5 Borta Friberg, en av Sveriges äldsta romer som just fyllt 90 år.

5 Folk Festival

6 I år startade 5 Folk festival under nationaldagsfirandet.

MR-NÄTVERKETS MÖTE

9 I FN-förbundets lokaler kom man fram till att det behövs ett MR-institut i Sverige.

INGRID LOMFORS

10 Så heter den nya intendenten på Forum för levande historia.

FOLK ÄR FOLK

13 Är en ny gatutidning.

DANS ÄR POLITIK

14 Om dansande balkanromer i Göteborg.

STÄMNINGEN AV STATEN

15 Läget beskrivs av Civil Rights Defenders.

SPRÅKRÅDET

16 Årets språkkonferens har gått av stapeln.

SERIEFESTIVAL

19 Serietecknare för de utsatta EU-migranterna berättade om sitt engagemang i Kulturhuset i Stockholm.

JA MÅ HAN LEVA!

20 Erik Ljungberg fyller 95 år.

ROMSKA BOPLATSER

22 Nu ska romska bosättningar i Stockholm minnesmärkas.

FESTIVAL I TJECKIEN

24 Romsk festival med musik och dans.

MALMÖREDAKTIONEN

26 Fyra nya artiklar från våra nya medarbetare i Malmö.

ETT ROMSKT INSTITUT

30 På gång i Europa. Bland andra är George Soros inblandad.

LITTERATUR

31 Två nya böcker presenteras. Rykande färska!

GAMLA BILDER BERÄTTAR

32 Den här gången är det familjefoton ur Nordiska museets samlingar som visas.

MIAS MATSIDOR

34 Den här gången är det varmrökt lax med sparris som gäller.

Iekh manuș ando nekázo

En människa i nöd

Sedan något år tillbaka har det kommit romer och icke-romer från Rumänien, Bulgarien och andra östeuropeiska länder till Sverige. De flesta hoppas få ett tillfälligt jobb, men inser snabbt att det kan man glömma. De kan inte språket, och många har dålig utbildning, om någon alls. Det enda val de står inför är att sätta sig på en trottoar med en pappersmugg i hand i hopp om att förbipasserande ger dem en slant. De sitter på samma fläck upptill femton timmar om dygnet oavsett väder och vind. En del kommer familjevis i tron om att ha större chans att få ihop tillräckligt med pengar som täcker livsviktiga behov och även till ett bättre boende.

De flesta av Rumän-romerna som kommer hit är ättlingar till de slavar, som befriades från slaveriet på mitten av 1800-talet. Men förföljelsen tog inte slut där. Den frodas fortfarande, romer utsätts dagligen för rasistiska hatbrott. Det är inte ovanligt att en rom dödas utan att den som utfört dådet får en rättslig påföljd och straffas. Antiziganismen och diskrimineringen är rumsren i Rumänien trots att representanter för Rumäniens maktapparat bedyrar att det inte råder någon diskriminering eller rasism i landet.

I början av deras ankomst till Sverige blev folk starkt berörda av att det finns människor i Europa som lever under så vidriga förhållanden att de måste tigga för att överleva. Empatin var påtaglig hos många som visade sin välvilja genom att ge dem pengar, mat, uttjänta märkeskläder och skor och mobiltelefoner.

Men det tog inte lång tid förrän ryktet spreds i landet att de skulle vara offer för organiserade ligor som tvingar dem ut på gatan för att tigga och sedan roffa åt sig merparten av de pengar de lyckats samla. Tyvärr förekommer det krafter som skor sig på människor i nöd. Men det är bevisat att få är offer för dessa skrupelfria individer. För inte så länge sedan cirkule-

rade ryktet om att samtliga ”svenska” hemlösa och tiggare var knarkare och alkoholister, och därför skulle man inte ge dem pengar. Det verkar som vi gärna vill ha en ursäkt för att inte bry oss om utsatta människor. Det är bekvämast så.

Situationen är idag exakt den samma för de drabbade romerna här i landet som den var för oss in på 1960-talet, att avhysas från sitt boende titt som tätt, att ständigt leva med rädslan för att utsättas för våld av polis och ilskna människor. Föreningen HEM gör en enorm hjälpsats i Stockholms län, med att lindra romernas lidande och finna lösningar för en human tillvaro för dem. Det som Stockholms stad och kommuner i landet borde hjälpa till med, men saknar resurser för, säger man, trots att avhysningarna blir allt vanligare och kostar miljonbelopp för stat och kommun.

Det är en märklig förklaring att Sverige inte har tillräckligt med resurser att bistå våra EU-medborgare, som lever under katastrofala förhållanden i vårt land, när vi snabbt kan samla in pengar och mobilisera hjälpsändningar med tält, filter, mat, kläder och mediciner till människor i ett land utanför Sveriges gränser som drabbats av hungersnöd, katastrof eller krig.

Utanför matbutiken där jag brukar handla satt en ung rom i ett antal månader innan vi en dag kom i samspråk. Jag hade som många andra vid något tillfälle lagt en slant i hans mugg och sedan skyndat vidare. Det visade sig att vi talade exakt samma romska dialekt, kelderås. Han är från Rumänien, gift sedan tonåren med en jämnårig romsk kvinna och har tre barn. Han saknar utbildning. Hans chans att få ett arbete i hemlandet är minimal. Som rom står han mycket lågt i kurs på arbetsmarknaden. Därför har han inget annat val än att ta sig till våra breddgrader i hopp om att få ihop en slant så att han kan mätta sina barns munnar och att se till att de har kläder på kroppen.

”För mig finns ingen framtid. Därför kommer jag sitta här så länge jag behöver för att mina barn aldrig någonsin ska få samma helvete som jag.” En förtvivlan som han ofta ventilerar när vi kommer i samspråk. Nästan dagligen har han blivit hotfullt bortkörd av butiksföreståndaren, ibland med våld. Grabben flyttar på sig. Men när föreståndaren går för dagen intar han platsen igen.

Inte så sällan kommer då en av de anställda ut med en mugg kaffe och något ätbart. En värmande utsträckt hand som lindrar känslan av att vara ett jagat vildebråd. Stunder då hans sorgsna ansikte spricker upp i ett stort leende. Vid ett par tillfällen har han fått någons uttjänta mobiltelefon. Men all denna omtanke överskuggas dock av kvinnor och män i alla åldrar som erbjuder honom pengar för sexuella tjänster, gör närmanden och tafsar på honom där han sitter. Frågar om han vill följa med dem hem eller ta in på ett hotell för en summa pengar. Han äcklas, men är totalt utelämnad och skäms för att kalla på hjälp eller på polis. Han är förvånad över att människor, som lever under välordnade förhållanden och som anser sig själva som civiliserade, vittnar om hur själsligt fattiga de är, men inte minst saknar självaktning. Men som många av de drabbade säger med en blick av smärta:

”Fattigdomen och eländet gör ont, men det som gör mest ont är människors förakt och likgiltighet. Jag räknar inte med medlidande. Men varför har de avhumaniserat mig? De ser mig inte som den människa jag är.”

Hans Caldaras

ÉRG TAR EN LATTE MED:

Borta Friberg

Borta Friberg är en av Sverige äldsta rom. Den 24 juni fyllde han 90 år, men det är svårt att tro när man lyssnar på hans berättelser. Han har mycket att berätta och han minns det mesta.

ÉRG träffade honom i förorten Bredäng där han bor veckan innan den stora dagen.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Borta är ingen vanlig 90-åring. Det glittrar busigt i hans ögon och han har nära till skrattet.

– Jag var till doktorn nyligen och han sade att jag kommer att bli 200 år, säger han och ler stort.

Han har levt ett rikt och roligt liv men nu för tiden tar han det lugnt.

– Jag gör ingenting särskilt på dagarna, håller bara igång med familjen.

I många år var det skrothandel som gällde och under 60-talet skrotade han och hans bröder bland annat Lidingöbanan och motorerna på de spårvagnar som rullat genom huvudstaden.

– När spårvagnarna togs ur bruk var det vi som fick skrota motorerna.

Allt som allt gick Borta bara sex veckor i skolan.

– När marken tinat så vi kunde ta upp tältet fick vi flytta igen. Det var i Säter i Dalarna. Pappa hade pratat med landsfiskalen innan vi fick slå läger där.

Borta reste runt i Sverige med sin familj. Med sig hade de skjutbana, bollkastningstält och dansbana. På dansbanan underhöll de lokalbefolkningen med dans- och populärmusik. De spelade även traditionell romsk musik. Hela familjen spelade.

– När vi kom till Stockholm 1947 började vi spela i folkparkerna runt om i länet. Det var då min pappa blev sjuk.

Bortas pappa fick hjärnblödning och hamnade på Rosenlunds sjukhus. Då var vandringsdagarna över.

Resten av familjen fortsatte att turnera runt i Stockholm, bland annat på folk-

parkerna i Nynäshamn, Tumba och Ösmo.

– Vi var tre bröder och en syster som spelade. Vi hade också med oss en släkting på bas. Vi spelade mycket fotboll också på Stadshagens IP och vi blev ju skådespelare på Dramaten, bland annat i föreställningen Bröderna Karamasov med en massa kända skådespelare.

På den tiden bodde de i lägret i Sköndal.

– Det var jobbigt på vintern med att hämta ved och vatten. Men 1970 fick vi vår första lägenhet och lämnade lägret i Sköndal för en lägenhet i Nybohov.

Bortas pappa var en hejare på att renovera fioler.

– Själv lärde jag mig att förtenna.

Det syns att Borta har levt ett rikt liv. Han skrattar och ser nöjd ut. Om en vecka blir det fest.

– Förr firade jag alltid min födelsedag på Midsommarafton den 24 juni, men så är det ju inte längre. Föresten, tillägger han, jag vill inte ha några presenter.

Bortas pappa Josef Pepi föddes i Norge 1901, men han blev giftasvuxen i ett läger i Göteborg. Där blev han förtjust i en svensk flicka. Det var på 20-talet.

– Det var Helga från Hisingen och det märkliga är att ingen i hennes familj sade något om att hon flyttade in i lägret med min pappa.

Helga fick fyra barn, Borta och hans tre syskon. Nu är det bara Borta kvar.

Bortas pappa var den förste som spelade på ett femradigt dragspel. Han spelade fiol också.

– Jag lärde mig att ackompanjera honom på dragspel innan vi barn började spela på 40-talet. Musik och förtenning var min pappas huvudsakliga inkomstkällor.

5 Folk Festival i Hesselby slottspark

Svenska flaggans dag hette det förr innan det blev en helgdag och den svenska nationaldagen. Som ett led i det nya firandet arrangerade É Romani Glinda en musikfest i Hesselby slottsträdgård. Det var 5 folk festival som för andra året lyfte fram den fem nationella minoriteternas musik.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ERG

Under Hässelbys nationaldagsfirande på slottet gjorde 5 folk festival den första dagen av tre. De kommande två, den 16 och 23 juli, går av stapeln i på stora scenen i Kungsträdgården.

Fred och Mia Taikon från ÉRG stod på scenen och berättade om festivalen.

– Enligt nya undersökningar är allt fler positiva till att bevara de fem nationella minoriteternas språk och kultur, sade Fred.

Mia bad de i publiken som visste vilka de fem grupper är att räcka upp handen. De var många.

– Då är det väl de som är här idag, sade Mia och skrattade.

Hon menar att det är särskilt viktigt att lyfta de fem nationella minoriteterna en dag som denna, nationaldagen.

– Det är särskilt viktigt att de är med

och firar nationaldagen när det finns svenska politiker som i Riksdagen säger att vi inte är svenskar.

Först ut på scenen var Sofia Berg-Böhm, en judisk kvinna med en röst som får världen att stanna till. Hon ackompanjeras av Patrik Bonnet på gitarr. Stämningsfullt och vemodigt. Regnet hänger i luften när hon byter från jiddisch och sjunger en kärleksvisa på ladinno, det språk som judarna talar i Spanien. En klagovisa på hebreiska följde under den tunga himlen. Så kom regnet.

Publiken tunnades ut. Som sista sång

Sofia Berg-Böhm och Patrik Bonnet.

sjöng hon en sång med tusen år på nack-
en på arabiska.

Helt plötslig kikar solen försiktigt fram
och det är dags för lite musik på torne-
dalska. Sprittande toner och små anekdo-
ter mellan sångerna. Det är Tulipalo som
har tagit över scenen. Bastukänslan häng-
er i luften och grabbigheten blir något
glatt och positivt. Helt plötsligt blir duon
en trio när en klarinettspelare från publi-
ken kommer upp på scenen och spelar.

Det hörs på publiken att de tycker att
det här är kul. Skratt och applåder avöser
varandra.

Hitresta från Malmö är Rebel G'z, två
romska killar med en arabisk DJ.
Rappare alltså. Rappare med ett budskap.
Texterna handlar mycket om utanförskap,
främlingsfientlighet och den allt vanliga-
re rasismen som breder ut sig i hela
Europa idag.

– Vi måste fokusera på de likheter vi

har istället för att leta efter skillnader.

Bland publiken fanns det inte många
som var vad man kallar för typisk rap-
publik, men trots allt fick Malmökillarna
igång publiken.

Dimitri Keiski tillhör två av de fem
nationella minoriteterna.
Sverigefinländare och finsk rom. Han är
en begåvad gitarrist och sångare med
förkärlek till den rockmusik som kom på
sextiotalet. Det är ett tungt ljud som väller

Tulipalo med gästspelande klarinettist.

Dimitri Keiski med sitt band.

ut i parken. Ändå är de bara tre. Gitarr, bas och trummor. Dagen får plötsligt ett fönster mot musikhistorien. Men han spelar även låtar där han sjunger på finska.

Den första festivaldagen avslutades av Ante Kuoljok, en ung same som efter 16 timmars färd från lappmarkerna ställde sig på scenen och jojkade. Ante gör egna jojkar. Det är korta och intensiva jojkar.

– Jojken är ett sätt för mig att uttrycka mina känslor, sade han.

Mia Taikon är nöjd när festivalen är till ända.

– Tänk att det finns människor med så mycket kärlek till musiken som dessa artister har framfört idag. Bara det faktum att de satt kvar där trots det ogina vädret och de droppar som kom tycker jag är stort.

Under hela festivaldagen fanns det folk från några av de nationella minoriteterna i Minoritetstältet som stod en bit från scenen.

– Det var kul att stå där och ta emot besökare som var nyfikna på oss nationella minoriteter. Frågorna var många

och vi delade ut mycket informationsmaterial, sade Fred Taikon, en mycket nöjd festivalarrangör.

Att den här typen av festivaler har en stor funktion att fylla går det inte att ta miste på.

– De tre samiska representanterna drog med sina färgglada kläder in extra mycket folk till tältet.

Nu ser man med tillförsikt framåt och tror på en stor publik i Kungsträdgården den 16 och 23 juli. Då är det dags för nytt minoritetsös.

Rebel G'z

Ante Kuoljok

MR-nätverket vill se en MR-institution

I mitten av maj möttes ett 20-tal MR-organisationer i nätverket för mänskliga rättigheter i Svenska FN-förbundets lokaler på Södermalm i Stockholm. På plats fanns även Per Olsson, statssekreterare på Kulturdepartementet med ansvar för regeringens MR-frågor.

Text och foto: Bengt O Björklund

Efter att Svenska FN-förbundets generalsekreterare Linda Nordin hälsat alla välkomna i den knökfulla samlingssalen presenterade Per Olsson regeringens arbete med mänskliga rättigheter.

– Det är Kultur- och demokratiminister Alice Bah Kuhnke som ansvarar för att hålla samman regeringens MR-politik. Det är viktigt att vi inte tappar rättighetsperspektivet.

På många områden har inte arbetet med mänskliga rättigheter gått framåt, men Regeringen har, menar han, stora ambitioner på MR-området.

– Det finns stora förväntningar på oss efter de löften vi gav när vi var i opposition. De processer som den förra regeringen startat går framåt.

Han berättar bland annat om en fördjupad dialog med Sametinget och om miljonsatsningarna på romsk inkludering.

– Vi har ett stort ansvar att synliggöra alla minoriteter i Sverige.

När det den MR-institution som FN har påpekat borde finnas och som alla på plats idag ser som en mycket viktig fråga, duckar statssekreteraren snabbt.

– Vi behöver mer tid på oss. Det är ju 200 myndigheter som ska säga sitt först. Det är en komplicerad process.

Johanna Westeson från Civil Rights Defenders lyfte fram vikten av att ta med sig det civila samhället i den processen.

– Det finns så många aspekter som många av oss i det civila samhället kan mycket bra, påpekade hon.

Per Olsson tyckte det var en god idé som han skulle ta med sig.

Sedan var det dags för MR-nätverket att ha sitt möte med rapporteringar från konventionsgrupperna och FN-förbundet berättade om ett uppprop som skrivits till förmån för en MR-institution. Alla närva-

Per Olsson presenterade regeringens MR arbete.

rande organisationer var för och man hoppades få med sig många fler innan det var dags att skicka iväg uppropet dagen efter.

Det sista som hände var att Johanna Westeson och Fred Taikon berättade om den stämning som lämnats in mot svenska staten för Skånepolisens olagliga registrering av romer.

– De som finns i registret har inte fått

upprättelse ännu. Det är därför vi stämmer staten, sade Johanna Westeson.

Fred Taikon menade att kränkningen blev ännu större med de futtiga 5000 kronor alla registrerade romer har fått.

– Dessutom tycker jag att den ny Rikspolischefen Eliassons ursäkt till romerna är helt tandlös. Han ber inte om ursäkt för att det är ett etniskt register utan för att det har begåtts vissa fel.

Fred Taikon och Johanna Westeson pratar om stämningen av staten.

Här kommer jag att trivas!

Forum för levande historia har blivit en allt viktigare aktör i historieber beskrivningen av Förintelsen och är idag den viktigaste aktören i att sprida kunskap om det hemska som har hänt och det hemska som ännu pågår. Nu har museet fått en ny intendent som ska driva arbetet vidare, Ingrid Lomfors.

Text och foto: Bengt O Björklund

Efter det vakuum som uppstod efter att Eskil Franck gick i pension förra året har nu Ingrid Lomfors kommit på plats i det vackra kontoret med utsikt över takåsarna i Gamla stan.

Hon ler stort och ser ut att njuta av livet när vi möter henne på sin nya arbetsplats.

– Det är en mjuklandning att hamna här på Forum för levande historia. Här kommer jag att trivas! Det är en ynnest att få arbeta här.

Hon avslöjar att hon under några år har spanat på myndigheten som hon var med och startade.

– Jo, jag satt ju med i betänkandet som ledde fram till detta. Det var ju först en utredning som Statsminister Göran Persson startade i mitten av nittio-talet, en period med många avslöjanden som till exempel om de tusentals judiska bankkonton som fanns i Schweiz och Sverige.

Bankkonton hade öppnats av oroliga judar innan kriget. De mördades av nazisterna men bankerna bara satt på de otroligt stora summor pengar som bara växte. Det kom också fram att Sverige sålt järnmalm till nazisterna under kriget och fått betalt i guld som sannolikt var rövat av judiska offer och en massa annat.

– Så Forum för levande historia har varit en myndighet jag har haft en känslomässig relation till, säger Lomfors. När den förra intendenten Eskil Franck gick i pension förra året slängde jag in en ansökan sista dagen.

Men vem är hon då Ingrid Lomfors?

– Jag är docent i historia och har forskat och undervisat under större delen av mitt liv, säger hon. Men jag har alltid tyckt att väggarna på universitet är för tjocka och hela tiden velat ut i den praktiska, kulturella och politiska verkligheten.

Ingrid Lomfors har rört sig mycket inom den kulturella världen och har arbetat mycket med många olika museer, bland annat Nordiska museet.

– Där gjorde jag en utställning, tog fram pedagogiskt material och annat.

Hon har också varit chef på Göteborgs stadsmuseum och Judiska museet. Hon blir ofta tillfrågad om att sitta med i utredningar som till exempel den om bidragsgivning till nyskapande kultur.

– Den handlade om hur kulturen kan bli mer innovativ och nyskapande och nå ut till fler målgrupper.

Nu senast var hon generalsekreterare på Judiska församlingen i Stockholm.

– Det var kanske det roligaste jobbet jag har haft.

Då ansvarade hon för alla synagogor och för de religiösa, sociala och kulturella verksamheterna och för kontakten med myndigheterna. Men nu menar hon är hon hemma.

– För första gången i mitt liv kommer alla mina olika delar att hamna på en och samma stol.

Hur är det då med kunskapen om romer undrar vi.

– När jag växte upp på Hisingen fanns

det en romsk församling där, som jag kände till. Min mamma, som är den mest öppna och toleranta människan jag känner, lärde mig att inte ha fördomar mot någon och min bror, som var guldsmed, hade stor affärsverksamhet med romer.

Ingrid Lomfors har suttit med i många samråd med romer och varit med i debatten.

– Men man gör ju hela tiden nya upptäckter. Ens uppfattning av det som hänt ändras ju hela tiden.

Forum för levande historias satsningar på romer fortsätter.

– Den treåriga satsningen har ju kommit halvvägs. Det som finns i ”pipen” nu är att den romska utställningen Vi är romer kommer att fortsätta året ut. Sedan ska den ut på turné. Vi vill att Forum för levande historia ska synas mer ute i landet. Nu närmast ska den till Malmö i början av nästa år. Där har man arbetat mycket med de romska frågorna. En annan tanke jag har är att utställningen ska ut på turné i Europa.

Ingrid Lomfors menar att Sverige har kommit långt när gäller romsk inkludering.

– Det har blivit mycket bättre när det gäller lagstiftningen som rör romer. I den utställning som vi har nu kan man se hur romer har gjort klassresor. Deras berättelser är fantastiska förebilder som kan vara ledstjärnor även för de fattiga romer som lever i misär idag.

Lomfors berättar att det blir en ny resa till Auschwitz i höst.

– Det viktiga just nu är att synliggöra de grupper man inte vetat så mycket om tidigare under Förintelsen, romer, homosexuella, funktionsnedsatta, kvinnor och barn. Det känns angeläget att vi använder historiska perspektiv som utgångspunkt för att hämta lärdomar för att förstå och tolka komplexa sammanhang i vår samtid.

Något annat som ligger i ”pipen” just nu är att vitboken ska bli ett pedagogiskt verktyg i skolan.

– En slags populärhistorisk version. Vi har ju en enastående chans att nå rakt in i klassrummet.

Ingrid Lomfors menar att hon vill ha en bra dialog med de människor som deras arbete handlar om.

– Hur det samarbetet ska se ut får förutsätter en god förståelse och en god dialog med till exempel romerna själva. En förståelse innebär bland annat att man vet att den romska gruppen i Sverige består av väldigt många olika undergrupper. Det går till exempel inte att hitta en företrädare för alla romer bland alla dessa grupper och identiteter och så måste det få vara.

Vi avslutade samtalet med att prata om Ingrid Lomfors omdiskuterade bok Blind fläck som får den svenska hjälteglorian kring de vita bussarna att hamna på sned. Det hela började med att Lomfors fick i uppdrag att göra en utställning på Nordiska museet kring 50-årsminnet av Andra världskriget.

– Jag tänkte att, vad är det finaste vi har i detta sammanhang och kom fram till de vita bussarna. Det blev en stor utställning om de vita bussarna som färdades som ett vitt ljus genom ett mörkt och sargat Europa.

Men när Ingrid Lomfors började forska kring de vittnesmål som fanns kände hon att berättelsen var tillrättalagd.

Utställningen blev en succé. Där var

både kungligheter, Röda korset och regering på plats. Alla var nöjda och glada.

– Men när arbetet var klart tänkte jag: Jag måste backa bandet och ta tag i de där känsliga och svåra frågorna jag aldrig fick något svar på.

Svaren fick hon inte i Sverige utan i Tyskland och Frankrike.

– Jag letade efter människor som trodde att de skulle bli hämtade av de vita bussarna, men som istället blev dumpade. Jag annonserade i en fransk tidning efter människor som visste något om detta och fick en massa svar som gav mig helt nya perspektiv. Det visade sig att Bernadotte hade blivit tvungen att göra en byteshandel med fångar för att lyckas med sitt uppdrag att rädda skandinaver.

Att hon har ändrat på den självgodabilden av Sverige har lett till rena hot.

– Att problematisera den svenska självbilden väcker tydligen starka känslor. Det var också många som kände sig sårade men Röda korset tog åt sig kritiken och halverade antalet räddade fångar i sina uppgifter.

Diskriminering inom arbetslivet

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering i arbetslivet. Skyddet mot diskriminering gäller i alla situationer som har samband med arbetet och även sådant som händer utanför arbetet om det har ett samband med arbetet. Skyddet mot diskriminering gäller oavsett om du är anställd, frågar om eller söker ett arbete, söker eller gör praktik, eller är inhyrd eller lånas in för att arbeta.

Det är arbetsgivaren som ytterst har ansvar för att ingen diskrimineras på arbetsplatsen.

Ett av DO:s prioriterade områden är att verka för lika rättigheter och möjligheter och motverka diskriminering i samband med rekrytering.

Frågor om diskriminering?

Ring till DO på telefonnummer 08-120 20 700.
Telefonrådgivningen har följande öppettider:

- Måndag klockan 9.30–11.30
- Tisdag och onsdag klockan 13.00–15.00
- Fredag klockan 13.00–15.00

Det går också bra att mejla till DO på adressen do@do.se
Mer information hittar du på www.do.se

Folk är folk – en tidning för de fattiga

Fredagen den 22 maj var en lika kylslagen dag som alla andra dagar i maj. Det var dessutom tidningssläpp av Folk är folks nya tidning på Plattan i Stockholm. På plats fanns bland andra chefredaktören själv, Bjørnolv Evenrud.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Vid muren till rampen som leder ner på Plattan från Drottninggatan står två romska dragspelare och spelar potpurrier på både gamla och nya örhängen. Några få romer är tidigt på plats för att köpa nya numret som de sedan ska sälja. De köper tidningen för 25 kronor och säljer den för 100. Att sälja en enda tidning ger förmodligen större förtjänst än att titta hela dagen.

Även romer som aldrig har sålt tidningen tidigare kommer, blir registrerade som försäljare och får köpa nya numret.

Det nya numret är en fotospecial, med bland andra fotografen Cato Lein som är på plats på Plattan.

– Jag har en nära kontakt med Rumänska kulturinstitutet i Stockholm och de satsar mycket på rumänsk litteratur. De såg mina foton och blev intresserade.

Cato har fått stipendier och han har rest till Rumänien många gånger. Tre fotoböcker har det blivit av dessa resor.

– Det har också inneburit att jag har en massa material som bara ligger. Det här var ett perfekt sätt att få ut de bilderna.

Chefredaktör Bjørnolv Evenrud ser mycket nöjd ut.

– Jag är stolt över det nya numret, säger han.

Han berättar att den svenska utgåvan av tidningen inte har något med den norska varian-

ten att göra.

– Det är helt nytt material i den här tidningen producerat i Sverige, säger han.

Han berättar att nästa nummer kommer att handla om mat.

– Vi kommer att inhandla råvaror och åka ut till ett romskt läger där vi vet att det finns de som är duktiga på att laga mat.

Sedan kommer vi att fotodokumentera det hela i en matspecial.

Det nya fotonumret är överdådigt vackert fotat även när det är misär som bilderna portätterar.

Nytt nu är att tre kronor av varje sålt nummer kommer att hamna i en fond

för utsatta familjer med målsättning att övervinna hindren för integration i skola och på arbetsmarknaden. Ett barn och en familj i taget kommer att få hjälp av fonden som leds av människorättsaktivisten och sångaren Hans Caldaras.

Bjørnolv, den unge mannen med skägg, ser till att den nya tidningen kommer ut.

Dans är också politik

Romsk dans brukar ofta beskrivas på följande sätt. Man dansar solo, skakar mycket på axlar och höfter samt använder orientaliska handrörelser. Inget av detta bekräftades under mötet med den romske balkandansaren Sani Rifati.

Text och foto: Lena Israel

Sani Rifati kommer från Kosovo, men har rört sig i ett flertal angränsande länder i södra ex-Jugoslavien.

Efter att ha bott i USA under många år, befinner sig Sani nu i Berlin. Hans speciella danser är formade utifrån livet i en Mahala - en slags romsk förort eller "ghetto". Musiken har ett moderniserat, elektroniskt sound influerat av västerländsk pop och de romska danserna har också förändrats under tidens gång. Dessa romska balkandanser liknar majoritetskulturens danser i mycket högre grad än den romska danskulturen i exempelvis Ryssland, Polen, Ungern och Rumänien.

Under en helg i februari arrangerat av Göteborgs internationella folkdansklubb fick ett fyrtiotal deltagare lära sig romska danser såsom de dansades i just den Mahala där Sani växte upp. Vi fick dansa ringdanser, där flera originaluttryck som att dansa solo och röra höfter och armar

hade tagits bort. Så har nämligen denna danstradition utvecklats, enligt Sani.

Ett exempel är en vacker och sensuell kvinnodans som förr enbart framfördes av och bland romska kvinnor i ett slutet rum - män var portförbjudna att ens titta på!

Denna dans har förenklats och populariserats när den nu tagits ut på gatan och dansas av alla.

Sanis mamma som gick emot traditionerna var den som förde ut denna dans. Hon vågade också trotsa traditionerna genom att dansa mansdanser - något hon fick mycket kritik för.

Efter lite påtryckningar gick Sani med på att visa oss de vackra höft- och handrörelserna som hör till ursprungsdansen! Trots att dessa mahaldanser således redan är moderniserade och till viss del anpassade efter majoritetskulturens uttryck, riskerar dessa danser idag att glömmas bort av romer, menar Sani.

Sani är inte bara dansare utan också en medveten aktivist som kämpar för romernas rättigheter. Under kursen informerades deltagarna om romsk historia och kultur och han pekade på de fördomar och orättvisor som fortfarande så starkt utövas gentemot romer.

Genom att sammanföra dans och aktivism samt att kämpa för att bibehålla denna romska danskultur, vill Sani betona den politiska dimensionen i kulturen.

Vi fick lära oss sex ringdanser med snabbt fotarbete från Bulgarien, Makedonien, Serbien och Kosovo - alla till livlig, lite rå Balkanmusik. Många melodier sjöngs på romanes.

Musikens intensitet betonar det romska arvet trots att det elektroniska soundet ersatt flera av de traditionella instrumenten.

Sani är en livsglad och generös lärare som skapade en fin stämning i den gamla Godtemplarordens lokal i Göteborg denna disiga vinterdag. På kvällen hölls en stor fest med mycket dans. Göteborgs Balkanorkester "Kopanitsa" spelade live och stämningen var hög. Sanis danskurs bidrog till ett ökat intresse för romernas kultur. Under måndagens sedvanliga dansträning på Allégården i Göteborg medverkade också Sani som såg till att vi inte glömde de komplicerade dansstegen. Med sig hade han två nyanlända rumänska romer som deltog i vårt dansande med sin coola rytmik och höftvick och stämningen höjdes till toppnivå genom deras närvaro. Dom dansade i sin egen rumänska stil och vi fick därigenom ett prov på den mångfald som existerar inom romsk danskultur. Rumänerna sålde tidningen om Sofia från Auschwitz och den historisk-politiska dimensionen tog sig in i vår danslokal. Rumänerna var lyckliga över att slippa stå ute i regnet för en stund. Sedan försvann de - kanske till ett dyrt hyresrum eller en container någonstans i Göteborg. Så blev även denna måndagskväll en lärdom i aktivism. och ja - dans är politik!

Romer stämmer staten

Den 5 mars stämde Civil Rights Defenders staten vid Stockholms tingsrätt som ombud för elva personer som fanns med i skånepolisens etniska register över romer. De har registrerats enbart på grund av sin etniska tillhörighet och har därför utsatts för diskriminering och etnisk profilering. Vi kräver upprättelse för dessa personer och kompensation för kränkningen de lidit. Den 1 juni kom statens svaromål.

Staten, som representeras av Justitiekanslern i det här målet, bestrider käromålet. Med andra ord menar staten att vi har fel i vårt påstående att våra kli-

enter registrerats enbart på etnisk grund. Detta motiveras med att registret upprättades "för att tillgodose behov i polisens brottsbekämpande verksamhet" och inte för att kartlägga etnicitet. Men staten förklarar inte varför just våra klienter – samtliga ostraffade, tre av dem barn – finns i registret och bemöter alltså inte vårt argument att just dessa elva personer registrerats enbart på grund av sin etniska tillhörighet. Staten ifrågasätter inte att våra klienter är ostraffade och att de inte varit misstänkta för brott.

Nu kommer Civil Rights Defenders att bemöta svaromålet. I vårt yttrande

kommer vi att påpeka att vårt mål handlar om just dessa elva individer, inte om registret i dess helhet. Vi har inte fått någon förklaring till varför just dessa personer finns med i registret eller någon anledning att tro att de registrerats på annan grund än etniska tillhörighet. Att registret i dess helhet upprättats som en del av polisens brottsbekämpande verksamhet är irrelevant i förhållande till dessa elva individer. Vår övertygelse om att de utsatts för diskriminering och etnisk profilering kvarstår och på den grunden förtjänar de upprättelse.

Civil Rights Defenders

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

Baki Hasan, Jill Gibson de Villiere och Hristo Kyuchukov.

Dimitri Valentin

Med romskan som verktyg

Så var det åter dag för årets höjdpunkt för alla som gillar romska språket. Språkrådets årliga konferens är både älskad och hatad, eller kanske snarare, det är mycket som ventileras under de två dagar som den pågår.

Årets inbjudna gäster var Hristo Kyuchukov och Jill Gibson de Villiers som berättade om en studie av romska barns kunskaper i romska i några östeuropeiska länder.

Text och foto: Bengt O Björklund

Det är åttonde gången som Språkrådet bjuder in till språkkonferens i romska i sina lokaler vid Danviksstull. Christian Mattsson, vikarierande avdelningschef och projektledare för Lexin, hälsade alla välkomna.

– Jag är särskilt glad över att vi har utländska forskare med oss, sade han.

Värd för dessa dagar i romskans tecken var som alltid Baki Hasan, språkvårdare i romani chib, själv arlitalande och Dimitri Florin, finsk rom och språkvårdare. Men först ut på banan var Mats Wennerholm från Skolverket. Han berättade om det regeringsuppdrag Skolverket fått medel att ta fram nya läromedel i romska och nya kursplaner. Fyran miljoner ligger i potten.

– Vi kommer att satsa ”all in” på att göra skolmaterial för nybörjare, berättade han.

Man ska samtidigt ta fram kursplaner för alla de fem nationella minoritetsspråken på alla nivåer. Just nu pågår det redaktionella arbetet.

– Den första versionen är förhoppningsvis på plats i september.

Men det är en mycket stor och komplicerad process de befinner sig i och materialet är mer riktat till lärare än till elever. Det kommande materialet ska täcka två års undervisning om modersmålsundervisningen sker en till två gånger per vecka.

– Materialet kommer enbart att finnas i en webbversion i början så att vi kan ändra och utveckla det hela, men vi räknar med ryckta kursböcker om två år.

Mats berättade också om Qualirom, ett färdigt läromedel från Språkcentret i

Graz som finns på nätet, men det skulle behöva översättas från engelska till svenska. Han berättade också att det behövs fler lärare i romska och att de som finns måste få möjlighet att utvecklas och bli bättre.

– 35 personer startar i höst en kurs som varar i fem terminer för att bli språklärare i romska.

Mats berättade också om de 15 elever som gått ut brobygggarutbildningen på Södertörns högskola.

– Det var en mycket lyckad satsning, avslutade Mats Wennerholm.

Några av de tillresta modersmålslärarna informerade om vad händer i deras kommuner. Fatima Bergendahl inledde.

– I Halmstad har vi fyra romska elever som tar studenten i år. Många romer har också sökt till högskolan. Nu pratar man inte längre om romska elever i skolan. De är elever som alla andra.

Irén Horvatne är modersmålslärare i Malmö.

– Det har hänt jättemycket sedan sist. Vi har fått Språkcentralen dit vi modersmålslärare är knutna. Många av de gamla rektorerna har gått i pension och de nya har inte så stor kunskap om romer eller de nationella minoriteterna. Det som bekymrar mig mest är att den högste chefen inte alls vet vad som gäller för de nationella språken.

Baki Hasan uttryckte sin förvåning.
– Jag blir lika förvånad varje gång jag hör talas om skolledare som inte känner till vad som gäller.

Fatima fyllde i.

– Många romska barn får ingen studiehandledning för att lärarna inte känner till de särskilda regler som gäller för de nationella minoriteterna.

Fred Taikon lyfte något han lyft redan för många år sedan vid möte med Skolverket.

– Skolverket borde ha en romsk skolkonsulent som har koll på detta och som är ute och informerar där det behövs. Det påpekade jag redan 2007, men det föll aldrig i någon god jord.

Stefan Palison från Sösdala menade att anledningen till att romska föräldrar inte släpper iväg sina barn till modersmålsundervisning är att det inte är på deras specifika och lokala dialekt som talas hemma.

Detta skulle man kunna säga var inledningen till den diskussion som kom dagen efter. Hur ska modersmålslärarna förhålla sig till alla de olika dialekterna.

Sele Idič är modersmålslärare i Norrköping.

– Under de 17 år jag har varit lärare har vi nästan inte haft några läromedel alls på min dialekt. Nu kommer det och det är bra. Drygt hälften av de romska eleverna får inte godkänt för att de inte får någon studiehandledning. Vi har cirka 160 romska elver som får modersmålsundervisning, men det är alltid efter skoltid och på vintern är det mörkt då. När jag hade modersmålsundervisning på skoltid hade jag alltid alla elever på plats, det har jag inte nu.

Sele menar också att det borde finnas mer tid för modersmålsundervisning.

– Situationen måste bli bättre både för lärare och elever.

Gegogor Dufunia Kwieck påpekade en annan aspekt till varför inte alla romer är positivt inställda till modersmålsundervisning.

– När mitt barn ville ha och fick modersmålsundervisning förändrades inställningen till henne och hela vår familj drastiskt. Dessutom är det många romska föräldrar som inte vill att deras barn går på förskola förrän deras barn kan tala bra romska.

Mats Wennerholm

En röst ur publiken påpekade också att med invasionen av fattiga romer på våra gator har benägenheten att säga att man är rom i skolan minskat, vilket leder till att man inte får den modersmålsundervisning man har rätt till.

Dimitri Valentin berättade lite om vad som pågår i Finland.

– I Finland finns det cirka tio till tretton tusen romer. De flesta av dem är två- eller trespråkiga. Myndigheten Delegationen för Romska Ärenden har funnits i Finland i över 50 år och där sitter det sedan starten romer tillsammans med politiker.

Men det är bara cirka tretusen romer som talar kaale romska. Och det är svårt att få med de romska barnen i modersmålsundervisningen.

– Det är en gång i veckan och alltid efter skoltid. Bland våra unga romer har vi många som är ute och missionerar och på så sätt lär sig nya språk. Men romskan

har inte en lika stark ställning i Finland som den har i Sverige och det råder brist på läromedel.

Efter lunch talade Nermina Wikström om den nya kursplanen som Mats Wennerholm presenterat.

– Vi ska, säger uppdraget från regeringen, arbeta i samråd med de grupper det handlar om. Fyra språk, fyra arbetsgrupper och fyra referensgrupper. Samiskan ligger ju under sametinget.

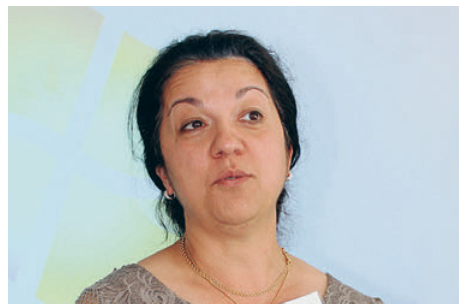
Att modersmålsundervisningen hamnar utanför skoltiden ger inte dessa barn en likvärdig rätt, menar hon.

– Ett nytt fokus som vi har är att vi ska revitalisera språket och de fem nationella minoritetsspråken ska ha egna kursplaner. Ett annat tydligt fokus just nu är att vi satsar på nybörjarnivåer.

Dagens sista talare var Hristo Kyuchikov. Han har samlat in information från fyra östeuropeiska länder som har sammanställts av Jill Gibson de

Dragan Lärhund

Fatima Bergendahl

Velko Karmani

Nermina Wikström

Jill Gibson
de Villiere

Villiere, professor i filosofi och psykologi vid Smith College i USA.

– De romska barnen får sina första romskalektioner av sina mammor när de sjunger romska vaggvisor, visor med melodier och rytm och en text som närmast är som en dikt.

Det är en jämförande studie av romska barn i Bulgarien, Kroatien, Tjeckien och Slovakien.

Som ett inlägg i debatten om föräldrar som vill ha sin lokala dialekt till barnens modersmålsundervisning sade Hristo att det viktiga är inte vilken dialekt de får utan att de lär sig romska. Hon menar att har man lärt sig en dialekt är det lättare att lära sig en till.

Hristo menar också att beroende på hur väl man har lärt sig det första språket styr inlärningshastigheten av ett andra.

Så varför ska man testa romska barns språkkunskaper? Svaret på den frågan gav Jill de Villiers när hon inledningstalade under konferensen andra dag.

– Vi kommer inom kort att även göra samma studie av romska barn i Sverige för att se hur de lär sig sitt romska modersmål.

En av de bakomliggande frågorna i studien är att ta reda på om ett barn är redo för skolan.

– Ett barn kan vara bra på att kommunicera med sin familj och sina vänner, men sämre på det i skolan. En liten del av barnen vi testade, cirka tio procent, hade problem med språk som inte har med intelligens att göra. De klassificeras ofta helt fel som barn med låg intelligens och hamnar sålunda i handikappklasser.

Barn med språkproblem lär sig språk

långsamt och de får kämpa mer, men de kan visst lära sig både ett och flera språk.

Ett annat syfte med studien, menar Jill, var att avskaffa myten om att romskan är ett enkelt språk.

Ett överraskande resultat av studien är att romska barns förståelse ligger markant över genomsnittet för de trettio andra europeiska språk som studerats under samma villkor.

– Redan vid tre års ålder ligger de över genomsnittet. Tidigare tester på romska barn har bara gjorts på det nationella språket och då har de inte varit så bra.

Några av modersmålslärarna på plats vittnade om att romska barn som gjort språktester på svenska klassats som lågintelligenta, men när de gjort om testet på romska var de normala.

En anledning till att många romska barn lär sig språk långsamt kan också vara att de lär sig flera språk samtidigt.

Baki Hasan gav sedan en kort information om det romska språkets situation i skolan.

– De resande och Kaale gruppen börjar långsamt återerövra sina språk. När vi gjorde vår första enkät 2011 var det inga kommuner och några få myndigheter som hade information på romska på sina hemsidor. Den nya enkätundersökningen förra året visar på en tydlig trend. 13 av landets kommuner har nu information på romska.

Baki menar att studiestödet fortfarande är en viktig fråga för romska elever.

Under temat ”Romska ett odelbart språk” talade sedan olika företrädare för några av de romska dialekterna.

– Jag tycker det är svårt att säga vad som är arli. Vår relation till andra varieteter

handlar nog mer talarens kompetens. Jag vill inte att språket ska delas upp, men att det finns variationer tycker jag är bra. Man måste ju också anpassa sitt språk till den man talar med, sade Fatima Bergendahl, modersmålslärare i Falkenberg.

Velko Karamani kom till Sverige 1992 från Serbien.

– Vi måste lyssna på varandra. Mina föräldrar kom från Kosovo, men jag talar flera olika dialekter och jag undervisar och tolkar på lovori, kelderáš och arli. Arli betyder bofast. I Sverige är de flesta arlitalande muslimer. Men det är vi som också kallas för nyanlända. Att vårda och utveckla vårt språk och att berika det är vårt uppdrag.

Ferida Agusi är poet från Kosovo.

– Romska är ett språk. Vi alla förstår varandra.

Irén Horvath är modersmålslärare i Malmö

– Lovara är lovora. Man ska inte dela på den även om det finns ord från andra språk i den. När jag skannar ett ord hittar jag ofta ett i den arliska ordlistan. Det finns föräldrar som kräver att deras barn ska lära sig just deras lokala lovaradialekt, men det är omöjligt att kräva.

Dragan Lärilund från Lund menar att de många låneord som finns i romska blir romska efter att de använts tillräckligt länge.

– Sedan ärver man ju sitt språk från sina föräldrar, både det som är rätt och det som är fel och det som är fel lever vidare i ännu en generation. Stavningsvariationerna på ett och samma ord är ofta betingade av det land man bor i. Dessutom har flera dialekter blandats sig med varandra. Om ett romsk barn inte kan få lära sig sin dialekt, ta emot en annan då.

Kotci menar att det är dags att komma överens om ett språk alla kan tala och förstå.

Fred Taikon menar att det redan finns.

– Lyssna på Hristo när han talar. Det är ett slag romskt lingua franca. Jag kan höra från vilket land en kelderáš kommer när han talar, men det är i det skrivna som de stora skillnaderna finns. Vi måste närma oss ett gemensamt sätt att stava. Man måste vara ödmjuk också inför språket och dess möjligheter.

Tecknare uppmärksammar EU-migranter

Under Stockholms Internationella Seriefestival under två dagar i maj talade man bland annat om de EU-medborgare som sitter på våra gator och torg. Under rubriken "Det kunde varit vi!" talade Sara Olausson, Gunilla Lundgren och Joanna Hellgren. Moderator var Arina Stoenescu.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

I träsofforna utanför Biblioteket Plattan i Kulturhuset i Stockholm satt det fullt med människor som väntade på vad de fyra tjejerna på scenen skulle leverera. Arina Stoenescu hälsade alla välkomna och gav ordet till Gunilla Lundgren.

– Jag hade aldrig några planer på att bli författare så jag blev lärare. När jag var lärare i vad som då kallades för OBS-klass träffade jag några romska barn som invandrat från Spanien.

Med några av dess barn skrev hon böcker och på den vägen är det. Hon har i nuläget skrivit 13 böcker med romer.

Sara Olausson är serietecknare och har bland annat gjort serien om den romska flickan Felicia.

– Jag lärde känna Felicia, en ung romsk tjej som satt och tiggde på gatan där jag bor och vi blev vänner. Det ledde till att jag reste till hennes by i Rumänien.

Joanna är illustratör.

– Jag var också med på en av dessa resor till Rumänien.

Arina kom till Sverige som flykting från Rumänien. Hon är inte rom.

– Men jag kan inte låta bli att engagera mig i de rumänska romernas situation. Det krävs en hel del när man ska ge sig på den här typen av svåra sociala problem.

Saras engagemang började med en känsla av skam.

– Det finns en skam i att tigga.

Gunilla Lundgren menar att det viktiga är upprättelse. Hon berättar om tillkomsten av boken Sofia Z-4515 som i år även blev till en gatutidning som de rumänska romerna säljer på gatan.

– Det är viktigt att det är de själva som står upp och säljer tidningen istället för att sitta på gatan.

Hon berättade att Sofiaboken nu kom-

mer att översättas till rumänska och komma ut i Rumänien.

Sara Berättade lite mer om sitt första möte med Felicia Iosif.

– Jag gick förbi henne en dag och hade med mig min femåriga son. Han sprang fram och tog hennes mugg. Det var jättepinsamt. Men när jag gav henne muggen tillbaka fiskade hon upp en femkrona och gav honom. Då förstod jag.

Hon satte sig ner hos Felicia nästa dag och de komunicerade på alla möjliga sätt eftersom de inte talade varandras språk.

– Hennes historia drabbade mig. Jag är ju serietecknare så det föll sig naturligt att det blev en seriebok om henne och hennes liv. Det var då jag träffade Arina som kunde hennes språk. Det var känslösamt. Vi skrattade och grät. Det är bland det starkaste jag varit med om.

Arina kom som sagt till Sverige som flyktingbarn från Rumänien.

– Jag växte upp med alla de de fördomar som finns om romer och jag hade inte aning om att de varit slavar i Rumänien i 500 år. Helt plötsligt släpptes de fria i mitten av artonhundratalet. Men de hade ingenting att falla tillbaka på, inga yrken eller utbildningar.

Arina minns romerna från sin barndom.

– De var lumpsamlare och jag minns

hur de kom med hästa och vagn och samlade in tomglas.

Idag har hon släppt taget om alla fördomar och arbetar aktivt med att lyfta romernas situation.

– Romerna måste in i historieböckerna, säger hon.

Sara Hellström som är aktuell med illustrationerna till nytugåvan av Katitziböckerna träffade också på en rumänsk tjej. Men det blev mer komplicerat än för Sara.

– Tanken var att jag skulle göra ett porträtt av en tjej som satt och tiggde utanför ICA i Årsta. Vi försökte göra intervjuer, men det var många som blandade sig i och det visade sig att hon bodde med sin pojkväns familj. Vi hälsade på dem i Rumänien. Vi försökte hjälpa dem så gott vi kunde, men det är svårt att komma med våra värderingar kring skola och så när de var familjens guldgruva när det gällde tiggeriet.

Just att först bygga upp tillit och vänskap ser Gunilla som enda möjliga väg att samarbeta med romer.

I sommar kommer serieboken Det kunde varit jag, en uppföljare till Feliciaboken.

Arina berättar om alla de barn som lämnas kvar i Rumänien när föräldrarna reser bort för att tjäna en slant.

– I Rumänien kallas de för Jordgubbsbarnen, för att förr åkte många romer iväg för att plocka jordgubbar. De barnen blir bara fler och fler.

Saras hoppas på att Skolverket ska köpa in Feliciaboken.

Arina Stoenescu, Sara Olausson, Joanna Hellgren och Gunilla Lundgren.

Erik med några av de många gratulanterna.

Erik Ljungberg 95 år

Erik är en mycket god gammal vän till Familjen Vorso och Belka Taikon. Han och hans kära hustru Magda bodde tillsammans med oss på Tanto, under Årstabron. Erik kom att bli mina farbröders kompis i vått och torrt. Han lärde sig språket och tillsammans med min farfar Johan Dimitri Taikon började Erik att anteckna romska ord som senare kom att bli ett av de mest värdefulla romska dokumenten. Ett romskt lexikon, som mycket tidigt kom att bli ett referensmaterial i den lingvistiska världen.

Text och foto: Fred Taikon

Erik reste ofta med under somrarna när familjen Taikon var ute på sina sommarturnéer för att söka arbete eller var ute med tivolit. Då bodde han antingen i någon av familjens tält eller så hade han med sig sitt eget campingtält. Det var inte alltid han följde med i våra bilar. Erik tyckte väldigt mycket om att cykla. Han kunde få för sig att packa sin cykel och trampa iväg för att möta romerna i någon av städerna för att vara tillsammans någon vecka. Då åkte cykeln upp på någons biltak eller lastbilsflak.

Efter en längre tids resa i Sydamerika återvände Erik till Sverige. Då hade han träffat en rumänsk tjej som han blivit mycket förtjust i och senare gifte sig med.

Magda hette hon. Jag tyckte att de passade varandra så bra, de var lika långa och smala tyckte jag då. Han sökte upp familjen Taikon igen på Tanto. De sökte bostad och någonstans skulle de ju bo så de flyttade in på övervåningen i det stora huset på Tanto i avvaktan på bostad.

Jag kommer ihåg att Magda bakade kakor som hon bjöd oss barn på. Vi var inte vana att någon bakade så ofta som hon gjorde.

Jag och deras hund Covrig, som betyder kringla på rumänska, stod ofta och väntade på att kakorna skulle bli klara. Magda hade gett hunden namnet efter sin svans som såg ut som en kringla. En del sa att hunden var ilsken, men så upplevde inte jag och min syster Pippi att den var.

Jag har suttit många gånger i Eriks knä. Då berättade han olika saker med sin lugna röst. Han ingav tröst och förtroende. Magda kunde vara mer bestämd och hade kanske mer av en lärarattityd.

Vi barn var ofta busiga och ibland kom Magda ner och sa, "så får man inte göra" eller "så måste man göra". Men efter förmaningarna kom alltid kakburken fram.

Erik och Magda var bägge språkkunliga. Jag tror att Erik idag kan bortåt sex eller sju olika språk och många romska dialekter. Han är även mycket duktig på esperanto och han både skrev och korrekturläste esperanto när han var yngre.

Under tiden de bägge bodde på Tanto lät Erik bygga en traditionell romsk vagn som de ställde upp på experimentalfältet ute i Frescati. Där levde de ett romskt liv sommar som vinter, under många år, fram till att de skaffade en lägenhet i Hammarby.

Erik arbetade på Kungliga Biblioteket i Stockholm ända fram till sin pension.

Trots att han slutade för cirka trettio år sedan, lever hans ande kvar i salarna. Vad jag menar är att, ibland då jag ringer biblioteket för att söka något romskt material hänvisar jag ofta till Erik

Aljorša och Erik på marknad.

Ljungberg och att jag känner honom. Då hör man på personen i telefonen att även han eller hon vet vem Erik är, trots att de aldrig träffat Erik.

På senare år har Erik och Magda haft mycket kontakt med min farbror Aljorša och tillsammans reste de varje år till marknaderna i Kivik och Sjöbo för att träffa romerna.

Marknadsplatser har alltid varit en mötesplats för romer. Dit kom spådamer och hästhandlare. Under åren försvann

hästhandleriet och romerna började sälja klockor och annat som kunde intressera marknadsbesökarna. Detta blev en tradition för Aljorša och Erik.

På senare år fick de bägge en ny moatjé på sina marknadsresor. Lars Lindgren hade i sin ungdom sökt arbete på Kungliga biblioteket. Han liksom Erik var

intresserad av litteratur och forskning. Efter att ha fått Erik som handledare blev de mycket goda vänner och Erik såg att det fanns en glimt i ögat hos pojken och en stor vetgirighet i familjeforskning. Lars började nu följa med på marknadsresor och till sin stora glädje träffade även han många romer och resande på de olika platserna.

Saveta, Aljorša, Farmor, Vačule, Erik och Kolja. Ungarna är Farid och Madoka.

Erik och Johan Dimitri Taikon.

Li Kolker, Hans Caldaras, Jonas Monie Nordin, Borta Friberg och Charlotte Hylten Cavallius.

Svenska romers lägerplatser i arkeologisk utgrävning

Svenska romers historia har i stort sett varit osynlig i statliga museisamlingar, men nu händer något. Tillsammans med É Romani Glinda och andra romska representanter i Stockholm ska Historiska museet, Mångkulturellt centrum och Stiftelsen Kulturmiljövård samla in svensk-romska livsberättelser och undersöka lägerplatser från 1900-talet i och omkring Stockholm.

Text: Beng O Björklund **Källa:** Historiska museet

Foto: Lotta Fernstål, Li Kolker och ÉRG

– För mig känns det som om min 20-åriga kamp och önskan om att försöka kartlägga romska boplatser i Sverige blivit hörd, säger Fred Taikon, ordförande i kulturföreningen É Romani Glinda. Det är fint att vi kan börja med boplatserna runt Stockholm. Andra kommuner i Sverige har hört av sig till oss och vill göra det samma. Vi börjar nu leta i historien om romers boende, en historia som har varit mytomspunnen med romantiska bilder, men mer närmare sanningen, så var det ett ständigt flyttande i jakten på arbete runt om i Sverige.

Romer har funnits i Sverige sedan 1500-talet. I minoriteten romer ingår grupper med olika identiteter, till exempel resande, finska och svenska romer. Gruppen svenska romer har funnits här sedan 1800-talet

men är i stort sett osynlig i historieskrivningen och kulturlandskapet.

– Det finns ett tomrum i museers föremålssamlingar, säger Lotta Fernstål, projektledare på Historiska museet. Nu börjar vi fylla i det för att kunna förmedla svensk-romsk 1900-talshistoria på Historiska museet. En del av de spår och berättelser som vi samlar in kommer att finnas med i museets fasta utställning som beskriver de senaste tusen åren i Sveriges historia. Detta är en viktig och för många ganska okänd del av svensk historia, och med de svåra livsvillkor som många europeiska romer lever under i dag ser vi hur historien delvis upprepar sig, säger Lotta Fernstål.

Det är bara cirka 50 år sedan de sista ur gruppen svenska romer fick fasta bostä-

der i Sverige, och nu bor många romska EU-medborgare i läger igen i landet.

– Detta är en fortsättning på historien, och den behöver vi alla lära oss mer om för att förstå vad som händer i dag, säger Lotta Fernstål.

För att samla in spår och föremål kommer man att genomföra en arkeologisk utgrävning i Skarpnäck på en lägerplats från 1900-talet som kallades för Flaten. Den låg inte långt ifrån Flatenbadet.

Utgrävningarna kommer att starta den 24 augusti och pågå fram till den 2 september. Det kommer att finnas skyltar på plats som berättar vad som är på gång. Torsdag den 27 augusti klockan 18 hålls en visning för alla intresserade. Även på arkeologidagen söndagen den 30 augusti hålls visningar för intresserade, klockan 11.00 och 13.00.

För att få lite mer kött på benen kommer livsberättelser att samlas in genom intervjuer. Cirka 15-20 personer som bott på olika lägerplatser kommer att intervjuas. Några av de frågor som berörs är urbanisering, landskapsutnyttjande, mångkultur och kontakter mellan romer och majoritetsbefolkning.

– Det är en fantastisk möjlighet vi har fått att skapa mer kunskap om dessa dolda platser och att lyfta fram dem i kulturlandskapet, säger Charlotte Hyltén-Cavallius, projektledare och forskningsledare på Mångkulturellt centrum. Genom de livshistoriska intervjuerna som vi kommer att göra kopplas berättelser om livsvillkoren för romerna till platserna och inkluderas i det gemensamma kulturarvet vid våra arkiv och museer.

Förutom Historiska museet ska Institutet för språk och folkminnen införliva resultat från projektet i samlingarna. ”I stadens utkant – svensk-romska livsberättelser och lägerplatser från 1900-talet” finansieras av Riksantikvarieämbetet och Historiska museet och är ett samverkansprojekt mellan Historiska museet, Mångkulturellt centrum, Stiftelsen Kulturmiljövård och kulturföreningen É Romani Glinda. Forskningsprojektet pågår 2015-2016.

Under hösten 2014 och våren 2015 har arbetsgruppen utfört besiktningar av olika platser runt om i Stockholm där det har bött romer. Syftet var att komma fram till vilken av dessa platser som lämpar sig bäst för utgrävning. Nu har man kommit fram till att den plats som bästa lämpar sig är den som ligger i en glänta i skogen strax innan Flatenbadet.

– Vi kommer att ha en mindre undersökning där i augusti-september i år och i maj nästa år planerar vi att ha en lite större undersökning, säger Lotta Fernstål.

I projektet ingår det också att intervjua människor som har bött i romska läger under 1900-talet. Dessa intervjuer kommer att samlas och ges ut i en kommande bok.

– Tanken är också att de fynd vi förhoppningsvis gör vid utgrävningen i Skarpnäck är intressanta och då kommer de också att finnas med i denna bok, säger Fred.

Lotta Fernstål menar att i historieskrivningen är svenska romer i stort sett osynliga.

– Det finns nästan inga kända spår efter dem i kulturlandskapet, fast de funnits på många platser över hela Sverige genom sina ständiga resor. Äldre romer känner till platser och har mycket kun-

Delar av projektgänget med Charlotte Hyltén-Cavallius i förgrunden.

skap om det här livet, men hos yngre romer och majoritetsbefolkningen är kunskapen ganska liten. Vi vill öka allas vår kunskap om denna del av historien genom livshistoriska intervjuer med människor som har dessa erfarenheter och släktingar till dem, och vi vill genom arkeologi sätta fokus på lägerplatser där svenska romer bodde. Detta sker i samverkan med romer, och en del av de spår och berättelser som vi samlar in kommer att finnas med i Historiska museets utställning som beskriver de senaste tusen åren i Sveriges historia.

Historiska museets samlingar består till stor del av arkeologiska material och en lägerplats där svenska romer bött har aldrig undersökts arkeologiskt förut.

– Jag hoppas att vi ska kunna tillföra

lite material till samlingen efter undersökningen tillsammans med berättelser om platsen och livet, så att det blir ändring på detta, säger Lotta Fernstål.

Fred Taikon är mycket nöjd.

– Jag känner att nu med projektet är vi med och skriver historia. Romer har funnits i landet i fem hundra år men det finns förhållandevis lite om hur romer levde från romerna själva. Det har många gånger skildras av andra, säger Fred Taikon.

Han önskar också att man ska märka ut platserna.

– Sedan får man se vad projektet tillåter eftersom det krävs en del tillstånd, säger Fred Taikon.

För den nyfikne, gå in på:

<https://istadensutkant.wordpress.com/>

Allan Taikon Dimitri

Dansundervisning på en gågata i Prag.

Romsk Khamoro-festival i Prag

Mellan den 25 och 30 maj i år pågick den sjuttonde Khamoro-festivalen i Prag, Tjeckien. Det är en festival som imponerar på många sätt, dels genom rikedomen i dans och musik, dels genom ett högklassigt seminarieprogram och framförallt genom ledarskapet, engagemanget och involverandet av romska aktivister och romsk allmänhet.

Text: Gunilla Lundgren **Foto:** Hans Frodin

Festivalen tog plats både i Prag och Pilzen och hade till viss del samma upplägg; musik blandades med historiska och politiska föreläsningar, debatter och kulturprogram. Välkända artister som Vera Bila från Tjeckien, Malala Rai Banda från Rumänien, Ilo från Ryssland, Tamburitza från Serbien, Sukar från Slovenien och Flamenco Aire Quintero från Spanien uppträdde på scener inför en stor och entusiastisk publik.

Men där gavs även plats till andra artister, kanske inte lika välkända för en internationell publik, men bejublade av de inhemska festivalbesökarna. Festivalens öppningskonsert var gratis under en av Prags broar. Där uppträdde bland andra rapparen Vladimir 518 och sångaren Jan Bendig. Den unga publiken blev till ett hav av dansade, jublade, öldruckande och applåderande deltagare. De

kunde många av sångerna och sjöng med på en blandning av tjeckiska och romska.

Festivaldeltagarna kunde även delta i workshops. Under ledning av framstående romska musiker fick man lära sig, helt gratis, att spela gitarr och dansa. Själv deltog jag i en workshop på en av Prags gågator där jag dansade czardas! Yngre deltagare valde rap och street battle där de tävlade i mer våghalsiga uttrycksformer.

I både Prag och Pilzen fanns stora tält där man arrangerade berättarcafèer. Äldre romer berättade om sina liv, aktivister uppmanade till stolthet över det romska arvet, musiker inramade det hela med traditionell och modern musik. I Prag lyssnade jag till Karel Holomek, en aktad människorättsaktivist. Holomek, nu 78 år, berättade om sin intellektuelle far, Tomas Holomek, advokat, utbildad på universitetet i Prag, välkänd kommunist.

-Min far ville inte att jag skulle lära sig romska, berättade Karel Holomek, han ville att jag skulle integreras.

Efter att ha sagt detta vände sig Holomek direkt till publiken och frågade hur många som kunde tala romska. Bara fem personer räckte upp handen.

När programmet var slut fick jag möjlighet att samtala med Holomek på engelska. Han berättade då hur han blev ingenjör, politisk aktivist och kämpade mot den auktoritära regim som hans far hade stött, hur han samarbetade med Vaslav Havel och även suttit i fängelse.

Två av festivaldagarna ägnades åt seminarier där temat var Romsk kultur. En av huvudarrangörerna var Hristo Kyuchukov, välkänd romsk lingvist, ursprungligen från Bulgarien, nu gästprofessor på Fria Universitetet i Berlin. Tillsammans med bl.a Lidija Grebo från Prag hade han satt ihop ett digert och omväxlande program. Varje deltagare fick endast 20 minuter på sig, och det gav skärpa och intensitet till framställningarna. Thomas Acton, professor från University of Greenwich i London, berättade bl.a. om okända romska fotografer, Hristo Kyuchukov berättade om romska

Dragan Kokovic Serbien, Osman Balic Serbien, Thomas Acton England, William New USA, Merle Weissbach Tyskland, Sofiya Zahova Bulgarien, Hristo Kyuchukov Tyskland, Zoran Tairovic Serbien, Gunilla Lundgren Sverige

vaggyvisors betydelse för romsk historia och identitet, William New från USA, visade filmavsnitt på hur Django Reinhardt och Louis Armstrong inspirerade varandra. Merle Weissbach från Berlin gav exempel från sin forskning om romsk musik under och efter läger tiden i Auschwitz.

Zeljko Jovanovic från Serbien arbetar med att bygga upp romska internationella organisationer.

–Vi är EU:s mest progressiva grupp, poängterade han, Vi romer representerar mer än 40 länder och vårt måtto är Framgång och Fred.

Etnolog Sofiya Zahova från Bulgarien presenterade sin unika bok History of Romani Literature. Dragan Kokovic från Serbien, Eva Davidova från Tjeckien, Claudia Schaefer från Berlin, Zoran Tairovic från Novi Sad var andra föredragshållare. Självt berättade jag om barnlitteratur, om och med romer i Sverige, där jag dels redogjorde för tankarna bakom mitt eget författarskap men självklart berättade jag även om Katarina Taikons stora betydelse samt om nya böcker som nu kommer ut bl.a tack vare ÉRG förlag.

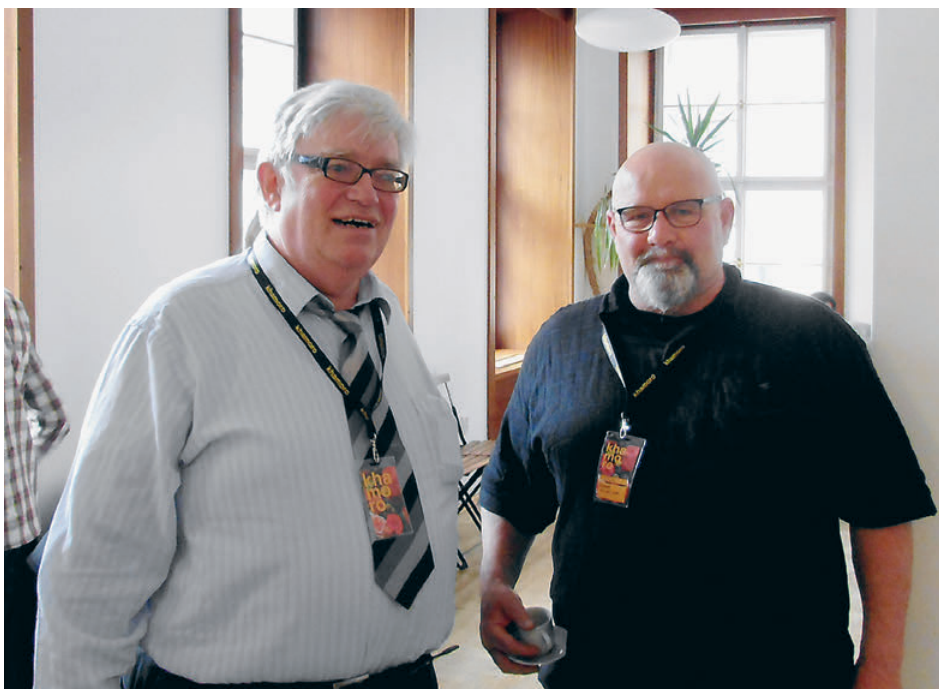
När Osman Balic, president för Roma NGO YUROM Center från Serbien, iakt-

tog den unga publiken vände han sig direkt till den.

– Jag har ett manuskript, sa han, men jag lämnar det och vill istället tala till er från mitt hjärta, öga mot öga. Han fortsatte:

– Frihet kommer inte till oss, ingen ger den till oss. Vi måste veta vad vi vill och vart vi vill komma. Även om vi möter svårigheter har vi inte rätt att vara pessimister, våra förfäder hade det svårare än vi. Det är tillsammans som vi kan förändra världen.

Det är ord jag tar med mig hem från dessa lärorika, intensiva och framåtriktade dagar.

Thomas Acton och William New.

Karel Holomek

Möte på romska i Makedonien

Jehovas Vittnen från olika delar av världen översätter sin litteratur till många olika romska dialekter. De håller nu även möten på romska för att kunna möta sina medlemmar på det egna språket.

ÉRG:s Malmöredaktion har besökt ett av deras romska möten i Makedonien.

Text och foto: Mirsad Sahiti

Världen över håller Jehovas Vittnen möten på olika språk. Romer som tidigare besökte dessa möten fick lyssna på ett majoritetsspråk eller på det språk de bäst förstod. Men för några år sen började kyrkan översätta sin litteratur till olika romska dialekter. En av dessa dialekter är den som talas i Makedonien.

År 2014 anordnades den första sammankomsten på romska i Skopje i Makedonien. I maj i år var det dags för det andra mötet på romska.

Bernt Van Benthum är kontaktperson med media.

– Jag kommer från Tyskland och bor i Makedonien där jag jobbat som missionär de senaste tio åren. De första åren i Makedonien var jag i resande tjänst mellan olika församlingar, men nu är jag i en romsk församling och försöker lära mig romska.

Han var med vid det första mötet.

– Då var det närmare 1500 som var på plats. Vi hade bjudit in romska församlingar från Grekland, Albanien, Bulgarien, Serbien och Kosovo. Vi hade

många besökare från andra europeiska länder också. Det var vårt första möte på romska och många visade sin uppskattning.

Det var inte lika många den här gången.

– Idag var vi 900, det var inte lika många länder inbjudna som förra året. I år kom de flesta från Serbien och Bulgarien. Några kom från andra länder i Europa.

Så varför är det så viktigt med att ha möten på romska?

– Det är enklare och går snabbare att ta emot undervisning på sitt eget modersmål. Det är anledningen till att vi håller möten på romska. Jag är bara den som har ansvaret att prata med media, allt annat är det romer som planerar och ordnar och de är jätteduktiga. Vi har litteratur på romska som vi försöker sprida till romer.

En intressant detalj är att det var många icke-romer närvarande som håller på och lär sig romska. På bilden nedan ser man tre tjejer som inte är romer men som lär sig och redan pratar romska.

Till hösten 2015 planeras ett nytt möte på romska i Skopje i Makedonien.

Saša Szabo, Jasmina Stamenkovic och Katarina Sahiti.

6-årsjubileum på RIKC

Romskt informations- och kunskapscenter i Malmö (RIKC) är en verksamhet som är till för att integrera romer i samhället. Verksamheten har varit etablerad i Malmö i sex år. Den 29 april fyllde RIKC sex år och firade med öppet hus i sin lokal på Södervärn.

Text: Dolores Andersen **Foto:** Sanna Dolck

RIKC startades efter att romer i Malmö uttryckt en önskan om att få ett romskt center där de skulle kunna få hjälp, kunskap, stöd, information och råd i olika frågor.

2009 intervjuade nystartade RIKC 302 romer och tog reda på vad det är för center de behöver och vad de vill att RIKC ska arbeta med. Ett av deras önskemål var att få hjälp med att tolka olika dokument och att kontakta myndigheter och skolor. Vissa av romerna kunde inte läsa så bra, vilket gjorde det mycket svårare för dem att förstå myndighetsspråk. Detta behov finns än idag och RIKC försöker tillfredsställa detta behov på bästa sätt.

Ett annat önskemål var att romer skulle bli kända på ett nytt sätt och inte som omogna och okunniga. Man ville försöka bryta ner alla fördomar och få andra att betrakta romer som svenska medborgare med samma rättigheter som alla andra.

RIKC bestämde sig för att börja presentera romska personer, föreningar och det romska kulturarvet för icke-romer för att bekräfta att det alltid finns två sidor av varje mynt.

Romerna ville också ha mer utrymme för att kunna arbeta med kultur-, språk- och skolfrågor som berör dem så RIKC bestämde sig att anordna träffar mellan representanter för olika romska grupper som kunde lyfta frågor som är viktiga för dem. En del av dessa romer tyckte också att det är viktigt att icke-romer får kunskap om romer, deras historia och minoritetslagstiftningen så därför kompetensutvecklar RIKC bland annat tjänstemän och politiker.

Centret utvecklas mest när romer kommer in och berättar om sina behov och

vad de vill, då upptäcker man ofta nya utvecklingsområden. Romer bör vara delaktiga i alla beslut som berör dem och därför frågar man romerna själva vad de vill och behöver.

Det senaste RIKC gjorde var att tillsammans med Arbetsförmedlingen och Jobb Malmö förhandla fram 10 riktade anställningar för romer som var arbetslösa. Dessa 10 romer är nu placerade på tre skolor, en förening och i Fritidsförvaltningen. De har en tidsbegränsad anställning idag, men de har möjlighet till förlängning eller tillsvidareanställning på den plats de jobbar. När detta projekt är avslutat ska det genomföras ett liknande projekt med 10 nya romer. Detta är konkreta åtgärder för att romer ska komma in i arbetslivet.

– RIKC nästa steg är att ta fram en handlingsplan för Malmö stad kring hur

alla förvaltningar och verksamheter inom staden ska arbeta för att tillgodose de mänskliga rättigheter som även måste gälla för den romska minoritetsgruppen för att på så sätt kunna hjälpa till med att integrera romerna i samhället, säger Mujo Halilovic, verksamhetschef på RIKC.

En av de första anställda, Robert Vävström, säger att denna verksamhet är nödvändig eftersom den stödjer de romer som inte kan läsa och skriva och att de försöker hjälpa dem på bästa möjliga sätt.

– Jag har sett RIKC åstadkomma stora förändringar under dessa sex år som jag har jobbat här, säger han.

En av de förändringar han nämner är just de 10 romer som har fått anställning. Han vill se denna verksamhet också i andra städer där romer behöver ett liknande center.

Det var ungefär 40 personer som dök upp när RIKC hade öppet hus. Det var fler icke-romer än romer som kom på besök denna dag. Det kom cirka 10 romer. Meningen med öppet hus var att besvara frågor som besökarna hade och att informera dem om vad RIKC gör. Man kunde sätta sig tillsammans med en anställd eller en besökare och fika medan man lyssnade på romer som spelade och sjöng.

RIKC-gänget gassar i solen.

Berith Kalander och Fred Taikon

Den bortglömda Förintelsen

Det är en varm dag i Malmö, men de som sitter inne på Malmö Museers hus Kommendanten verkar inte vilja något hellre än att vara inomhus.

Idag är det Romska Samtal som är på plats, ett projekt som aktivt jobbar med att arrangera seminarier och workshops till vilka man bjuder in romska aktivister, forskare och föreläsare.

Text: Dusan Marinkovic **Foto:** Robert Vävström

Projektledaren Senija Vurzer är själv rom. Hon tycker att projektet är viktigt och relevant för det romska folket.

– Vi vill stärka den romska rösten och synliggöra hur rik och varierad den romska kulturen är, säger hon.

Romska Samtal är ett av många projekt som Kulturförvaltningen ansvarar för. Romska Samtal samarbetar även med olika romska organisationer och med flera institutioner.

– Vi samarbetar också med romska individer. På våra workshops och seminarier diskuteras olika frågor som bland annat den romska kulturen. Malmöns olika institutioner är våra värdar. På så vis når vi ut till en bred och varierad publik, berättar Senija Vurzer.

Senija Vurzer och Fredrik Elg från kulturförvaltningen presenterar sig själva och dagens program. Fred Taikon berättar

om romers utsatthet under Andra världskriget. Han berättade om de okända deportationerna av romer från Rumänien till Transnistrien under kriget och om de färdar detta ledde till.

Filmen "Romane Asva - Romska tårar" som gjorts av Luminita Cioaba, ett barn till överlevande från deportationerna, visades sedan. En film som hänger ihop med É Romani Glindas Utställning "Den okända Förintelsen". Filmen handlar om romska överlevande från Transnistrien och deras berättelser.

De berättar hur den rumänska regeringen deporterade romer för att visa sin lojalitet mot Hitler. De berättar om hur deras saker blev stulna, hur de misshandlades och kränktes av de människor som skulle vara deras "eskort".

Fred avslutar med att förklara att många människor, även romer, inte vet

om att det har hänt och att vissa än idag har svårt att begripa att romer dödade under Förintelsen. Därför är dagens tema "Den bortglömda förintelsen".

Mot andra världskrigets slut skickade Sverige på uppdrag av Röda Korset militärbussar ner till Tyskland. Bussarna målades vita med ett rött kors på taket för att markera att de var neutrala volontärer som utförde ett enda uppdrag, att transportera flyktingar till säkerhet i Sverige.

En av de som satt på de vita bussarna var Hanna Brezinska. Den andra var hennes kusin Sofia Taikon. De var de enda romerna som kom med de vita bussarna och togs emot av den Svenska staten.

Berith Kalander, dotter till Hanna, berättar om sin mamma och hur hon var som person och om sin egen resa till Polen där hon fick gå i sin mammas fotspår. Resan till Polen har lärt henne att uppskatta livet och värdesätta sin mammas glöd för att överleva. Berith's historia är en nånting som verkligen berör. Hon berättar om hur hon insett att hon själv finns till enbart för att hennes mamma var stark och klarade sig igenom allt hon utsattes för i nazisternas våld. Hon har skrivit en bok som handlar om just detta och den heter Sörj inte lidandet - välkomna livet.

– Jag har sörjt hela livet att min mamma led, säger hon. Men istället borde man välkomna livet.

Berith säger att många romska ungdomar inte vet något om sin historia och vad romer utsatts för under förintelsen. Därför är det viktigt att hon berättar sin mammas historia.

– Unga människor idag läser inte lika mycket. De är ute mycket på nätet och är upptagna med mobiltelefoner. Min bok, mina föreläsningar och min berättelse är ett sätt att upplysa dem om sin historia och sitt folk.

I publiken satt även Kristina Taikon, dotter till Sofia Taikon.

Fred Taikon och Senija Vurzer bjöd sedan på en dialog baserad på Gunilla Lundkvists bok Sofia Z-4515. Den speg-

lade Sofias tankar och känslor under kriget.

Nu var det dags att förflytta sig till utställningen "Välkommen till Sverige" på Malmö museers huvudbyggnad, en utställning som berättar om tiden då museet var en flyktingförläggning.

Vi får sitta i en av de vita bussarna, det finns endast fem kvar i världen och här på Malmö Museer finns en av dem.

Bussarna kördes i ett kaotiskt slutskede av andra världskriget för att rädda fångar från olika koncentrationsläger. De körde från Sverige ner till Tyskland där det fanns fångar som väntade på att bli rädd-

dade. Så många som 45-50 personer kunde sitta och trängas med bårar och annan utrustning i en sådan här buss. Jag sitter där en av de två chaufförerna brukade sitta.

Det enda kravet som nazisterna hade för att släppa fångarna var att Sverige skulle hjälpa till med att transportera icke-skandinaviska flyktingar söderut till andra koncentrationsläger. Med andra ord körde de vita bussarna iväg människor mot en säker död för att kunna rädda sina egna. Precis innan krigets slut och nazisternas fall var uppenbart gav Himmler, Gestapos överbefälhavare, äntligen vika

under förhandlingar. Han sa "ni får ta med vem ni vill".

Romska samtal avrundades med att vi gick i museet och tittade på resten av utställningaren om de människor som anlände hit i slutskedet av kriget. Suzanne Edlom, museipedagog, berättade om utställningen, de vita bussarna och de två romska flickorna, Hanna Brezinska och Sofia Taikon, som kom till Malmö 1945.

Det är en lång väg kvar att gå, men folk börjar äntligen få kunskap om att även romerna mördades under Förintelsen och det som skedde i Transnistrien tillhör den uttalade historien nu.

Romska sagostunder på stadsbiblioteket

Malmö Stadsbibliotek samarbetar med Malmö Ungdomscentral och Malmö romska idécenter i ett program för romska barn 2014 – 2015 med sagostunder på fyra olika romska dialekter. En gång i månaden samlas romska barn för att lyssna på sagor på romska.

Text och foto: Roger Kwiatkowski

Den ansvariga personen för sagostunderna är Rickard Sjöholm, en bibliotekarie som har varit med ända sedan sagostunderna på romska började för två år sedan. Klockan tre på eftermiddagen samlades ett flertal romska barn med sina föräldrar utanför Sagogrottan. De väntade ivrigt på att få gå in och sätta sig.

Rickard kom fram och bad ett barn att knacka på dörren. Efter ett par sekunder öppnade sig dörren helt magiskt av sig själv och alla barnen gick med förvåningsfulla ansikten in. De fick sätta sig ner och den spännande sagostunden kunde börja. Efteråt fick barnen gå till ett annat rum för att fika och umgås med varandra.

Teresa Kwiatkowski är projektansvarig för sagostunderna på romska. Hon har jobbat som modersmålslärare i 25 år och

är aktiv i föreningen Malmö Romska Idécenter.

– Vi läser sagor på fyra romska dialekter en gång i månaden. Nu har vi gjort ett försök med att en ungdom läser en saga på svenska samtidigt som två andra ungdomar översätter till två romska dialekter. Då är barn från olika romska grupper blandade, vilket är bra för då lär de sig förstå olika dialekter. Syftet med sagoläsningen på romska är att främja barnens språk och den romska kulturen. Det är viktigt att visa romska barn att det finns barnböcker som är skrivna på romska.

Det är två ungdomar som läser två sagor på romska, romska sagor som de fick höra som barn. Sagostunderna är riktade till barn i olika åldrar, men det är mest barn mellan sex och tretton år som kommer till

biblioteket. Vid varje tillfälle kommer det mellan sju och tolv barn till sagostunderna.

Vi frågade Tiffany, 10 år, och Viktoria, 9 år, vad de tycker om sagostunderna.

– Jag tycker att det är jätteroligt att komma till biblioteket och höra sagor på romani, det är som att vara på teater, säger Tiffany.

– Det var roligt! Och det var bra att det var på olika romska dialekter. Det skulle vara roligt att ha sagostunder igen till hösten, sade Viktoria.

Alla barnen tycker det är roligt att höra sagor skrivna på romska. De känner sig stolta över att sagor skrivna på svenska finns översatta till romska. Föräldrarna är också nöjda med att det finns sagor skrivna på romska och det faktum att de blir upplästa av romer.

Nytt Romainstitut i Europa

Det kokar under den europeiska ytan. I årtionden har många aktiva romer inom den romska kulturen arbetat för att skapa något som förenar dem alla, en institution som arbetar för och med dem, som kan lyfta den romska kulturen och överbrygga klyftan mot majoritetssamhället. Och nu verkar det äntligen bli en verklighet. Open Society Foundation ligger tillsammans med Europarådet i startgropparna för att dra igång en oberoende romsk institution.

Text: Bengt O Björklund **Källa** Soros Foundation

Under de senaste månaderna har Open Society rest runt i Europa för att berätta om initiativet att inrätta vad man kallar Europeiska Romainstitutet. Många diskussioner kring detta initiativ har ägt rum vid offentliga evenemang i städer över hela Europa, bland annat i Bryssel, Bukarest, Budapest, Berlin, Strasbourg, Sarajevo, och Krakow, samt på nätet.

Under dessa evenemang har företrädare för mellanstatliga och icke-statliga organisationer, experter, aktivister, akademiker, konstnärer, curatorer, mediaexperter och statliga institutioner haft möjlighet att uttrycka sitt stöd eller sin kritik av ett sådant institut.

Idén om Europeiska Romainstitutet, ERI, är inte ny. I själva verket har den föreslagits av romska intellektuella i årtionden. Agnes Daroczi från Ungern har varit en av de mest högljudda förslagskärnorna för idén.

– När jag grundade Romedia Foundation 1992, efter ett politiskt regimbyte visste jag att för att kunna tala om oss själva, för att uttrycka våra intressen, för att kunna utveckla en lämplig bild, behöver vi våra egna berättelser och våra egna institutioner, säger hon.

Europarådet och Open Society Foundation kommer att ge institutionellt, materiellt och ekonomiskt stöd för att institutet ska bli verklighet. Som den ungerske filantropen George Soros och Thorbjørn Jagland, tidigare statsminister i Norge, nyligen skrev i ett gemensamt uttalande: ”Det skulle fungera som en viktig symbol och symboler är viktiga, liksom förmågan att berätta en historia med sin egen röst.”

Open Society Foundation skriver på sin hemsida att ”Idag är tanken mer relevant och akut än någonsin. Den ekonomiska krisen och den politiska extremismen skruvar upp den historiska antiziganismen till en nivå som kan påverka politiska och strategiska beslut som i sin tur påverkar romerna. Mer än någonsin under de senaste 20 åren blir romernas kultur och identitet syndabockar. Om vi vill uppnå rättvisa och jämlikhet för romer i den här atmosfären, måste vi skapa ett långsiktigt svar på en europeisk nivå som kan ge romerna en alternativ berättelse och motverka de negativa fördomar som förgiftar människors sinnen.”

Man föreslår att Europeiska Romainstitutet ska vara en oberoende organisation med mål att genom konst, kultur, historia och medier slåss mot fördomar och öka självkänslan hos romer. Man hoppas att institutet noggrant kommer att dokumentera det romska konstnärliga och kulturella arvet i alla dess former, inte bara mainstream, och att den ska kunna ge möjligheter till kreativt utbyte.

En av de grundläggande principerna för detta initiativ är att romerna själva bör lägga fram bilden av vem de är och vem de inte är. Romska intellektuella, konstnärer, journalister, författare, lingvister, historiker och andra, kommer att leda institutet med stöd och i samarbete med många andra medlemmar och bidragsgivare, oavsett etniskt ursprung.

Budget för de första fem åren är bestämd till cirka 6 miljoner kronor.

Bakom förslaget och en av grundarna är Alliansen, som just nu håller på att ta

George Soros

form. Den består av romska organisationer och personer som offentligt har visat sitt engagemang för initiativet till ett europeiskt romainstitut. Alliansen samarbetar med andra organisationer, privatpersoner, regeringar och andra intressenter som aktivt stödjer detta initiativ. Dessutom är Alliansen redo att bidra ekonomiskt, materiellt, intellektuellt och kreativt till ERI. Fyra kända organisationer utgör kärnan i alliansen:

The European Roma Cultural Foundation (ERCF), en organisation som utbildar och informerar den icke-romska befolkningen om romsk konst och kultur och som hjälper till att skapa förståelse, tolerans och ömsesidig respekt mellan romska och icke-romska samhällen. De vill öka medvetenheten hos EU:s institutioner och beslutsfattare om betydelsen av romsk konst och kultur.

Romedia Foundation grundades 1992 och använder sig av tv-sändningar, förlagsverksamhet och de möjligheter som multimedial digital teknik för att ge insideperspektiv på romska frågor.

Romano ButiQ startade i april 2011 och är grundare av museet för ett romskt kultur- och dokumentationscentrum om romer i Bukarest, en plats avsedd för främjande av konst och en bättre och mer direkt kunskap om romer.

The Central Council of German Sinti and Roma, det nationella organ som företräder de romer som med hjälp av tyska myndigheter upprätthåller den världsberömda "Documentation and Cultural Centre of German Sinti and Roma" i Heidelberg.

Romsk kokbok

I början av juni samlades flertal människor i Malmö stadsbibliotek inför boksläppet av "Romska maträtter". Det är första gången att en romsk kokbok publiceras i Sverige. I kokboken har Malmö Romska Idécenter samlat flera familjerecept ur olika romska kulturer i Sverige. Boken innehåller recept på bland annat soppor, smårätter, varmrätter och efterrätter och boken finns på svenska, lovara och polsk romani.

Irén Horvatne och Teresa Kwiatkowski fick en för ett par år sedan en idé om att starta något som skulle handla om jämställdhet. Både romska män och kvinnor skulle kunna delta i projektet. Det skulle ingå fyra olika grupper av romer som bor i Malmö. Lovara, kelderáš, arli och polsk romani. Så småningom ledde det till en idé om att göra en kokbok.

Många hade samlats inför boksläppet av den nya kokboken. De väntade ivrigt på att få smaka på ett urval av kokbokens maträtter. På podiet stod Kristian Carlsson, bokens redaktör, med Irén och Teresa och svarade på frågor från publiken.

Så vad tyckte författarna själva. Fanns det nedskrivna recept att utgå från?

– Det är sällan romer använder mått, utan vi går på magkänsla hur mycket vi ska salta, peppra och krydda. Så det var lite svårt för oss och vi fick prova oss fram, berättade Teresa Kwiatkowski.

Boken är trespråkig. Varför då?

– Den här kokboken skriven på svenska och två romska dialekter lovara, och polsk romani, sade Irén Horvatne.

Har du någon favoriträtt i boken?

– Jag har ingen favoriträtt, men det är många rätter i boken och ni borde prova på dem, säger Irén Horvatne,

Recepten är oftast lånade från olika länder.

– Oftast tog vi maträtter från det land vi kommer från, till exempel rödbets-soppa är ju en polsk rätt, men när vi romer lagar den här maträtten, så tycker polackerna att den smakar lite annorlunda. För vi lagar den ju på höna medan polackerna lagar den på nötkött och då blir det förstås skillnad på smak. Vi använder ofta en krydda som heter Vegeta i våra maträtter, säger Teresa Kwiatkowski.

Det är mycket pasta rätter i kokboken.

– Vi romer brukar vi göra pasta för

BÖCKER

hand. Till exempel gnocchi. Då har kvinnorna oftast degen i sin hand, skär den och lägger den direkt i kastrullen, förklarar Teresa Kwiatkowski,

Kokboken finns tillgänglig på internet.

– Jag tycker att det är fantastiskt med en romsk kokbok. Jag hoppas att det ska komma fler romska kokböcker. Det är bra att ha olika romska recept nedskrivna så att romska ungdomar kan ta del av dem, sade Renata Bogdanowicz som jobbar i Romska Informations och kunskaps center.

Dagen avslutades med smakprov från "Romska maträtter" och fika.

Roger Kwiatkowski

Det glöder under askan

"Mitt namn är Alex och jag är rom från Makedonien". Så börjar den första berättelsen i en bok skriven av elva romska killar i Göteborg. De har träffats på Backa Fritidsgård med stöd av Norra Hisingens kulturskola och kulturnämnden i Göteborg. Projektledaren Homeira Tari skriver i förordet att arbetet med boken varit en läroprocess för alla medverkande: "Vi har berikat oss med varandras kunskaper och fått modet att ge röst åt tystade historier."

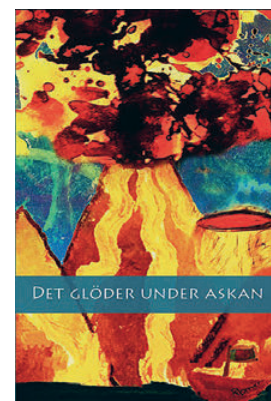
Alex skriver: "Det är många romer som döljer var de ursprungligen kommer ifrån. Jag kan lova att de flesta romer har ett jobb och är fast anställda eller driver något företag." Sedan fortsätter han berätta om sin pappa som är utbildad svetsare, elektriker, svarvare och bilmekaniker.

Alex är född i Sverige liksom Emilio Ristic. Emilio berättar om stadsdelen

Shutka i Skopje i Makedonien. Därifrån kommer hans föräldrar och dit åker familjen varje år. Emilio trivs." Shutka är inte världens finaste område men det duger för mig... Vart man är går vid 17-tiden på somrarna är det alltid bröllop på gatan, varje dag... När man vakna i Shutka så doftar det alltid färskt bröd, det är överdrivet gott bröd."

Alla ungdomarna har inte skrivit självbiografier, några har skrivit noveller om kärlek, andra om mobbing.

Loris, som bara är tolv år, har skrivit en stark berättelse om mobbing. En dag när berättelsens huvudperson har blivit retad går han till sin mammas arbetsplats på en bomullsfabrik. "Vad är det för dåligt med att vara rom?" frågar han henne upprört. "Lev ditt liv och bry dig inte så mycket om vad andra människor

säger", svarar mamman. "Folk pratar, det går inte att stänga deras mun. Man kan låsa en port men inte folkets mun."

De flesta av skribenterna har rötter i Makedonien. Redaktören och projektledaren Homeira Tari är själv från Iran.

Jag uppskattar verkligen den här boken, och tycker att det är väldigt bra att det är just KILLAR som skriver. De flesta skrivarciklar består av tjejer, här får vi läsa om killars tankar och upplevelser.

Gunilla Lundgren

GAMLA BILDER BERÄTTAR

Även i detta nummer kan vi visa foton från Nordiska museets bildarkiv. I förra numret var temat Husvagnsliv, nu har vi valt att ha familjebilder som tema.

Här ovan kan vi se Willi Deikon med sin fru Anna Greta Lovén och barn i Söderhamn 1960.

Till höger kan vi se familjen Oskar Demetri med familj då de bodde i Skövde 1962.

Till höger om dem ser vi Ljuba Demetri Taikon. Vid hennes sida porträtteras hennes man Marko Demetri.

På fotot här under på denna sida kan vi se deras son Tjurka Douglas Demeter och hans fru Pavlena Taikon och deras barn. De tre bilderna är tagna i Varberg 1955. Där bodde de länge.

Till höger om dem står Karli Taikon med hustrun Esmeralda och barnen Rova och Mary 1963.

På den sista bilden poserar familjen Albert Gustafsson i Seglora 1955.

MIAS MATSIDOR

Varmrökt laxpaj med sparris

Det här behöver du för 6 personer:

Pajdeg:

5 dl vetemjöl
200 gr smör
3 msk iskallt vatten

Fyllning:

1 purjolök
400 gr sparris
4 msk smör
400 gr varmrökt lax
100 gr riven parmesanost
2 dl crème fraiche
2 dl vispgrädde
4 st ägg
1,5 dl finhackad dill
Salt och vitpeppar efter smak

Så här gör du:

Lägg i alla ingredienserna till pajdegen i en bunke, knåda ihop dem till en fin slät deg. Tryck ut degen i en lagom stor pajform och ställ in den i kylan i 30 minuter.
Ta ut pajen ur kylan och förgrädda den i 225 graders varm ugn i ca. 10 minuter.
Skär purjolök i fina skivor. Skär bort den sista hårda biten på sparrisen. Dela sparrisen i två delar, skär den understa biten i

små bitar. Smörfräs purjolök och sparris i en stekpanna tills de blir mjuka och salta.

Lägg grönsakerna i botten på pajskalet. Dela laxen i bitar och fördela ovanpå grönsakerna.

Blanda parmesanost, vispgrädde, crème fraiche, dill, ägg, salt och vitpeppar i en bunke.

Häll på gräddblandningen över laxen. Dekorera med sparris halvorna.

Gott att äta tillsammans med en sallad och goda vänner.

Smaklig måltid!

Thufardó loló masésko piróžna ko asparagus

Gadó trubúl 6 ženénge

O xumér la pirožnáko:

5 dl	aró
200 gr	čil
3 xabenésko řojá	šudró paj

Pherdimós:

1	půřo (purjolök)
400 gr	asparagus
2 xabenésko řojá	čil
400 gr	tató thufardó loló mašó
100 gr	řangló parmesanóske čirál
2 dl	crème fraiche
2 dl	thulí smuntína
4	anřé
1,5 dl	dill

Ker gadea:

Šor le džéli so trubúl te lašarés o xumér la pirožnáko ánde jekh čaró, frementisár te anklél jekh xumér. Číde avrí le vasténsa o xumér ándo jekh pirožnáko forma thaj muk te šudról ánde nivéra ánde 30 minúci.

Le avrí o xumér thaj pek ándo bov pe 225 gradúrja ánde 10 minúci.

Šin o půřo ánde cigné kotorá. Šin telé e vína (e zuralí kotór) pa o asparagus. Šin o asparagus pe dopašeste po lunžimós, šin le

telatuné kotorá ánde cigné kotorá. Pek ándo čil o půřo thaj le asparagus te kovlón thaj londžár. Akaná šor le zelenimáta ándo o xumér kaj peklán. Huláv o mašó oprál pa le zelenimáta. Hamisár ándo jekh čaró o řangló parmesanóske čirál, e thulí smuntína, o crème fraiche, o dill, thaj le anřé. Lon thaj pipéri. Šor oprál e smuntína pa o mašó. Maj šukár e piróžna le asparagunénsa.

O xabén xal pe ánde jekh than šukár zalatása thaj lašé baratunénsa.

Xan pe sastimáste thaj vi mangás tuménge lašó miláj!

POSTTIDNING B

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är en statlig myndighet som arbetar för lika rättigheter och möjligheter och mot diskriminering.

**diskriminerings
ombudsmannen**

Anmäl diskriminering till DO

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering inom flera områden som till exempel arbetslivet, utbildningsområdet, socialtjänsten, butiker, restauranger och bostäder.

Om du har blivit utsatt för diskriminering kan du anmäla det till DO. De anmälningar som kommer till DO spelar en viktig roll i vårt arbete för allas lika rättigheter och möjligheter. En anmälan kan leda till olika typer av åtgärder och insatser från vår sida.

Frågor om diskriminering?

Ring till DO på telefonnummer 08-120 20 700.

Telefonrådgivningen har följande öppettider:

- Måndag klockan 9.30–11.30
- Tisdag och onsdag klockan 13.00–15.00
- Fredag klockan 13.00–15.00

Det går också bra att mejla till DO på adressen do@do.se

Mer information hittar du på www.do.se